

חשון התשע"ח

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

הניסיון הכפול של אברהם בעקדה
לפרשות וירא (על פי שיעור של הרב אמנון בזק)

4. **בגירוש ישמעאל (בראשית כ"א, י"ז):**
 וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-קוֹל הַנְּעָר, וַיִּקְרָא מְלֶאכֶּדֶךָ אֶת-לָקִים
 אֶל-הַגֵּר מִן-הַשָּׁמַיִם, וַיֹּאמֶר לָהּ מַה-לָּךְ הַגֵּר; אֵל-תִּירָאִי,
 כִּי-שָׁמַע אֱלֹהִים אֶת-קוֹל הַנְּעָר בְּאֶשְׁרָה הוּא-שָׁם
 5. **ובעקדה (בראשית כ"ב, י"א ו-ט"ו):**
 וַיִּקְרָא אֵלָיו מְלֶאכֶּדֶךָ ה', מִן-הַשָּׁמַיִם, וַיֹּאמֶר, אֲבִרְהָם
 אֲבִרְהָם; וַיֹּאמֶר, הֲגַנִּי.
 וַיִּקְרָא מְלֶאכֶּדֶךָ יְהוָה, אֶל-אֲבִרְהָם, שְׁנֵית, מִן-הַשָּׁמַיִם
 וּמַעִיר הָרֵב בִּזְקַת שַׁבְּתַיִךְ בְּדֶרֶךְ כָּלל הַמַּלְאכִים מִתְּהַלְכִים
 עַל הָאָרֶץ.
 ה. בשני הסיפורים, לאחר קריאת המלאך ההורה
 רואה משהו חדש:
 6. **בגירוש ישמעאל (בראשית כ"א, י"ט):**
 "וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם"
 7. **ובעקדה (בראשית כ"ב, י"ג):**
 "וַיִּשָּׂא אֲבִרְהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אַחַר נֶאֱחָז בְּסֶבֶךְ
 בְּקִרְיָנוֹ".
 ו. בשני הסיפורים הנער זוכה להבטחה לריבוי
 צאצאים:
 בגירוש ישמעאל:
 8. **להיות ל"גוי גדול" (בראשית כ"א, י"ח):**
 קוּמִי שְׂאִי אֶת-הַנְּעָר, וְהַחֲזִיקִי אֶת-יָדָךְ בּוֹ: כִּי-לְגוֹי גָּדוֹל,
 אֲשִׁימְנֶנּוּ
 9. **ובעקדה ל"זרע רב" (בראשית כ"ב, י"ז):**
 כִּי-בָרַךְ אֲבִרְכָךָ, וְהִרְבָּה אֲרֻכָּה אֶת-זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם,
 וְכַחֲלוֹ, אֲשֶׁר עַל-שָׁפַת הַיָּם; וַיִּרְשׁ זְרַעְךָ, אֶת שְׁעַר אֲיִבּוֹ
 ז. שני הסיפורים מסתיימים בהקשר של נישואין:
 בגירוש ישמעאל הדבר מפורש.
 10. **בראשית כ"א, כ"א:**
 וַיֵּשֶׁב, בְּמִדְבַר פָּאֵרָן; וַתִּקַּח-לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה, מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
 וּבַעֲקֵדָה הַסְּיוּמַת קְשׁוּרָה בְּנִישׁוּאִים הַצְּפוּיִים בֵּין יִצְחָק
 לְבֵין רַבְקָה.

פרשת העקדה פותחת במילים,

1. בראשית כ"ב א:

"וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה"

מכאן ניתן להסיק, שיש לפרשה זו קשר מסוים עם דברים שנאמרו בפרק הקודם. (בספר בראשית פתיחה זו מופיעה 6 פעמים (4 "אחר" ופעמיים "אחרי"), ובכל פעם יש מקום לבחון האם מדובר בהיגד טכני בלבד, או שיש לו קשר מהותי למסופר מקודם. בפרשתנו נראה שאכן מדובר בקשר מהותי, כפי שיוכח להלן.)

אלא שבפרק הקודם מתוארים שני סיפורים שהתרחשו שניהם "בְּעֵת הַהוּא": גירוש ישמעאל והברית בין אברהם לאבימלך. לפיכך, יש לבחון את השאלה לאיזה משני הסיפורים הדברים מכוונים. חלק מהפרשנים כגון רשב"ם, רד"ק ואחרים, ראו את הקשר דווקא בין עקדת יצחק לבין הברית בין אברהם לאבימלך.

לדעת הרב אמנון בזק, הקשר הוא דווקא לסיפור גירוש ישמעאל, שכן ישנן נקודות דמיון תוכניות ולשוניות רבות בין שני הסיפורים:

- א. בשני הסיפורים מצטווה אברהם להיפרד מבנו.
- ב. בשני הסיפורים אברהם מקיים את הציווי מיד בבוקר: "וַיִּשְׁכַּם אֲבִרְהָם בְּבֹקֶר".
2. **בגירוש ישמעאל (בראשית כ"א, י"ד):**
 וַיִּשְׁכַּם אֲבִרְהָם בְּבֹקֶר וַיִּקַּח-לָחֶם וְחֶמֶת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל-הַגֵּר שָׁם עַל-שִׁכְמָהּ, וְאֶת-הַיֶּלֶד--וַיִּשְׁלַחָהּ; וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּע, בְּמִדְבַר בְּאֵר שָׁבַע
 3. **ובעקדה (בראשית כ"ב, ג'):**
 וַיִּשְׁכַּם אֲבִרְהָם בְּבֹקֶר, וַיַּחְבֵּשׁ אֶת-חֲמֹרוֹ, וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו אִתּוֹ, וְאֶת יִצְחָק בְּנֵוֹ; וַיִּבְקַע, עֲצֵי עֵלֶה, וַיִּקֶּם וַיִּלְךְ, אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים לְקַיֵּם
 ג. בשניהם הילד, המכונה "נער", ניצב בפני סכנת מוות ובסופו של דבר ניצל ממנה.
 ד. אלו הם שני הסיפורים היחידים שבהם מופיעה קריאת מלאך "מִן הַשָּׁמַיִם"

זיקה נוספת בין שתי הפרשיות היא בכך שבשתייהן היעד אינו מוגדר:

בעקדה: "על אחד ההרים אשר אמר אליך" מול "אל הארץ אשר אראך" בציווי הראשון.

זיקה זו מחדדת את ההבדל המהותי שבין שני הניסיונות: הניסיון הראשון היה האם אברהם מוכן לוותר על עברו, אך תוך הבטחה לעתיד מזהיר.

15. בראשית י"ב ב-ג:

"ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה. ואברכה מברכך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה"

לעומת זאת, ניסיון העקידה הוא לוותר על העתיד ועל כל מה שהובטח לו עד עתה, כך שבפועל הוא יישאר ללא עבר וללא עתיד.

ההתמודדות הכפולה

כיצד אפוא מתמודד אברהם עם הניסיון הכפול?

לדעת הרב בזק, גם כאן ישנה כפילות בדרכו של אברהם. מצד אחד, אברהם מקבל עליו את הציווי ומוכן לקיים אותו במלואו. ברם, מצד שני דומה שאברהם ממשיך להאמין שהסתירה העצומה בין ההבטחות שקיבל עד היום לבין הציווי הנוכחי תיפטר בדרך כלשהי, ואכן ביצחק ייקרא לו זרע.

שניות זו מתבטאת באופן בולט כבר בשלב הראשון, לפני שאברהם מגיע אל ארץ המוריה.

מצד אחד, עוד לפני ששמע אברהם את תוכן הפנייה, הוא כבר מגיב "הֲגִנִי!". (בכל מקום שמילה זו מופיעה 16 פעמים בתנ"ך, מתוכן 12 בפרוזה המקראית ו-4 בישעיהו) היא מבטאת נכונות לקיים ציווי, המופיע באמת מיד אחריה. בהתאם לכך, לאחר שהוא שומע את הציווי, הוא משכים בבוקר לעשות רצון קונו: "וישפכם אברהם בבקר". מצד שני, ניכר שאברהם משתהה עם ההמשך. לאחר הציווי.

16. בראשית כ"ב, א'-ב':

"ויאמר קח נא את בנדך... ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך" מצופה היה שיהיה כתוב רק:

"ויקח את יצחק בנו ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו הא-להים"

אולם במקום זאת נוספו כמה פרטים שלא הוזכרו מראש.

17. בראשית כ"ב ג:

"ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה..."

ראוי לשים לב לכך שחבישת החמור ולקיחת הנערים נזכרת עוד לפני לקיחת יצחק. דבר זה מפתיע במיוחד, שכן בדרך כלל מזכירים את הנערים בסוף, כגון הנאמר אצל שמואל.

11. בראשית כ"ב, כ"ג:

ובתואל, ילד את-רבקה; שמנה אלה ילדה מלפה, לנחור אחי אברהם

היבטים אלו מעלים, כמובן, את השאלה מה הזיקה שבין שני הסיפורים באה ללמדנו.

לדעת הרב בזק, בראש ובראשונה, זיקה זו מחדדת את גודל הניסיון של אברהם. הציווי של ה' כולל ארבע תארים שונים.

12. בראשית כ"ב, ב':

"קח נא

(1) את בנדך

(2) את יחידך

(3) אשר אהבת

(4) את יצחק"

היות שבהמשך הפרק נזכרים רק שני הביטויים הראשונים, פעמיים (פסוקים י"ב ו-ט"ז), נראה, לדעת הרב בזק, שהתארים בנויים במבנה של א-ב-א-ב - הביטוי "אשר אהבת" חוזר ל"את בנדך", והביטוי "יצחק" חוזר ל"את יחידך".

הפסוק מדגיש אפוא, שני כיוונים שונים בניסיון:

- ראשית, הניסיון הקשה של אברהם נאב, הנקרא להקריב את היקר לו מכול, את בנו האהוב.

- שנית, הניסיון מעצם העובדה שמדובר בבנו היחיד. עובדה זו מעוררת קושי כפול, ברמה המעשית וברמה האמונית. ברמה המעשית, במוותו של בנו יחידו הוא יישאר ללא זכר ושארית, דבר שרק מעצים את הניסיון ברמה האישית. ברמה האמונית העקרונית, הסתירה שבין היותו של יצחק הבן היחיד, ובין ההבטחה בפרק הקודם, "פי ביצחק יקרא לך זרע", שהיוותה בסיס גם לגירושו של ישמעאל.

אברהם נקרא למלא את צו ה', למרות שהוא נוגד במפורש את "הדברים האלה" שנאמרו לו בסיפור גירוש ישמעאל. הקושי התיאולוגי מודגש לא פחות מאשר הקושי הרגשי. גם אם ברמה האישית אברהם מוכן להקריב הכול ממש, עדיין קיים קושי בפני עצמו כיצד לכלכל את הציוויים הסותרים, הנראים כהונאה.

המילים "ולך לך אל ארץ המריה" יוצרות זיקה למקום היחיד הנוסף שבו ביטוי זה נזכר במקרא, בתחילת פרשת "לך לך" (שם י"ב, א'). בנוסף, בשני הסיפורים יש אמירה משולשת.

בעקדת יצחק.

13. בראשית כ"ב, ב':

"את בנדך את יחידך אשר אהבת את יצחק"

אמירה משולשת המקבילה לנאמר בציווי הראשון.

14. בראשית י"ב, א':

"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך"

ניתן להבין כך גם את המשך השיחה שבין יצחק ואברהם. יצחק פונה אל אברהם בשאלה.

21. בראשית כ"ב ז:

"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיִּה הִשָּׂה לְעֹלָה"

שלוש פעמים חוזרת הפנייה של יצחק אל אביו בלשון "וַיֹּאמֶר", והדבר ממחיש את הקושי של יצחק לבטא את השאלה, כנראה משום שהוא חושש מפני התשובה. משאלה זו כבר ניתן להסיק, שיצחק הולך ומבין שהוא עתיד להיות הקרבן בעצמו. על פי ההיגיון, אברהם היה אמור לקנות קרבן לעולה בקרבת מקום, ולא לעלות אל ההר בלא קרבן. הדבר בולט עוד יותר לאור העובדה שאת עצי העולה אברהם הכין כבר בתחילת הדרך.

ראוי לשייב לב גם לעובדה שיצחק איננו מזכיר את המאכלת. לדעת הרב בזק, הדבר מעיד על כך שאברהם מסתיר מיצחק את המאכלת. הסיבה לכך היא שמאכלת היא סכין גדולה ומיוחדת, הנוכרת במקרא רק בהקשר של חיתוך גוף של אדם. הפעם היחידה שזוכרת מאכלת במקרא מלבד בסיפור זה היא בפרשת פילגש בגבעה (שופטים י"ט, כ"ט).

התגובה הראשונה של אברהם לעצם פנייתו של יצחק היא "הנני בני". זו היא הפעם השנייה שבה אברהם משתמש במילה "הנני", לאחר שהגיב כך לקדוש ברוך הוא בציווי הראשון. המילה "הנני" משמעה, כאמור, נכונות לציות גמור. אולם, כאן אברהם באמת איננו מסוגל לצייט באופן מוחלט ליצחק, שהרי לו יצחק היה מבקש ממנו לחזור הביתה, אברהם היה נאלץ לסרב, בגלל המחויבות שנטל על עצמו ב"הנני" הראשון. **משום כך, שתי האמירות של "הנני" משקפות את הסתירה שבתוכה מנסה אברהם לפעול.** "הנני" כלפי צו ה', מצד אחד, ו"הנני" כלפי יצחק, הבן שעליו נאמר שממנו יהיה לו זרע, מצד שני.

גם תשובתו של אברהם משקפת מורכבות זו.

22. בראשית כ"ב ח:

"וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-לְקִיָּם יְרָאָה לֹו הִשָּׂה לְעֹלָה בְנִי"

תיאורטית, אברהם היה יכול לבחור בין שתי אפשרויות: ראשית, אברהם היה יכול לומר ליצחק שהוא השא לעולה. בנוסף, הוא היה יכול לומר באופן ברור שאין בעיה, שהרי יש הרבה בעלי חיים באזור שניתן להקריב. למעשה, אברהם בוחר באפשרות שלישית ואומר ליצחק שהוא לא זה שקובע מה להקריב, אלא שהבחירה היא בידי ה'.

גם כאן, ניתן לומר שאברהם אומר כך רק כדי להרגיע את יצחק. אך אם כך היה הדבר, ניתן היה לנסח זאת בצורה יותר פשוטה ולא מעורפלת. משום כך נראה, לדעת הרב בזק, שגם בתשובה זו באה לידי ביטוי תחושתו המורכבת

18. שמואל א' ט', כ"ב:

"וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת שְׂאוֹל וְאֶת נְעָרוֹ וַיָּבִיֵאם לְשִׁפְתָהּ"

לדעת הרב בזק, הצורך במשלחת המסורבלת נבע מכך שאברהם לקח איתו את עצי העולה, למרות שלכאורה היה יכול לעשות זאת גם בשלב מאוחר יותר. כבר כאן ניכרת, לדעת הרב בזק, הכפילות אצל אברהם: מצד אחד, הנכונות לקיים את צו ה'. מצד שני, הרצון לדחות את לקיחת יצחק תוך אמונה שמשאו עתיד להשתנות.

כאשר אברהם מגיע עם יצחק ונעריו אל המקום המיועד, הוא אומר להם.

19. בראשית כ"ב ה:

"שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנְּעָר נִלְכָּה עַד פֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁבַּח אֱלֹהֵיכֶם"

ונשאלת השאלה: מדוע אברהם אומר להם דבר שלא אמור להתרחש? מדוע אומר להם שישבו מההר יחד עם יצחק?! ניתן לתרץ ולומר, שאברהם אמר כך רק כדי להניח את דעתם, או כדי לא להפחיד את יצחק שהיה עמהם. אולם, אם זאת הייתה כל כוונתו של אברהם, לא ברור מדוע התורה רואה צורך לתאר זאת כאן. לדעת הרב בזק, מסתבר, שיש כאן מגמה מכוונת, הבולטת במיוחד למול הסיום של הפרשה.

20. בראשית כ"ב י"ט:

"וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שֶׁבַע"

פסוק זה מתייחס רק לאברהם כמי ש"שב", למרות שיצחק שב איתו. מכאן ניתן ללמוד, שמבחינה לשונית אברהם היה יכול לומר "ואשובה אליכם" ועדיין היו סבורים שהוא עתיד לחזור יחד עם יצחק. אלא, כשבחר לומר "ונשובה אליכם", ביטא בדברים אלו את אמונתו הפנימית, שאכן הוא ישוב יחד עם יצחק. כל זאת, כמובן, מבלי לפגוע במחויבותו לקיים את צו ה' גם אם בסופו של דבר הגזרה תישאר כפי שהיא.

לדעת הרב בזק, רש"י בשם המדרש נותן לרעיון זה ביטוי ייחודי:

"עד כה - כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום (ט"ו, ה') 'כה יהיה זרעך' "

כלומר, שאברהם רומז כאן להבטחת ה' בעבר. ומסביר הרב בזק, שלרעיון זה יש יסוד בפשט, שכן אלו הם שני המופעים הראשונים של המילה "כה" במקרא

בפסוק הבא האיטיות מודגשת עוד יותר.

28. **בראשית כ"ב, י':**

"וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יִדְו וַיִּקַּח אֶת הַמֶּאֱכֶלֶת לְשָׂחַט אֶת בְּנוֹ"

כאשר הוא שולח את ידו לשחוט את יצחק ומניף את המאכלת, התחושה היא שכלו כל הקיצין. אין כל פיתרון לסתירה.

הפתרון

ברגע דרמטי זה מתגלה המלאך לאברהם.

29. **בראשית כ"ב, י"א:**

"וַיִּקְרָא אֵלָיו מְלֹאךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי"

הקריאה כעת לאברהם היא, בניגוד לפעם הראשונה, כפולה: "אברהם אברהם". מכאן ניתן להסיק, שהיה צורך בקריאה כפולה ולא היה די באחת. נראה, שאברהם מהסס האם באמת הקריאה היא אמיתית, או שמא הוא שומע מהרהור לבו. אברהם עונה בפעם השלישית בפרשה "הנני", ומביא לידי ביטוי שמעבר לכל חשבון הוא מחויב למה שה' יאמר לו כעת. כעת, זוכה אברהם לשמוע את הפתרון לחידת הסתירה הגדולה.

30. **בראשית כ"ב, י"ב:**

"וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֶר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָהּ יִדְעָתִי כִּי יִרְאֶה אֱלֹקִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יַחֲדָךְ מִמֶּנִּי"

שוב, ישנה חזרה על כך שהניסיון היה כפול: "את בנך את יחידך". אולם, כעת מתגלה שמדובר בניסיון בלבד, שלא היה אמור לבוא לידי ביטוי מעשי. תמצית הרעיון של אברהם היתה: "אלקים יראה לו הש' לעלה", קבלת הכרעת ה' בכל מקרה. קבלה זו הראתה ש"עֵתָהּ יִדְעָתִי כִּי יִרְאֶה אֱלֹקִים אֶתָּה".

לאור זאת, ניתן גם להבין את המשך מעשיו של אברהם.

31. **בראשית כ"ב, י"ג:**

"וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְאֶה וְהִנֵּה אֵיל אַחַר נֶאֱחָז בְּסֶבֶךְ בְּקִרְנָיו וַיִּלְךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַחַת בְּנוֹ"

אברהם נושא את עיניו (כמו הגר) ורואה איל שהסתבך. בוודאי יש בכך רמז מאת ה', שהוא אכן בחר ב"שה" אחר, באיל. ואכן, אברהם קורא למקום ההוא "ה' יראה", שכן המסר המרכזי הוא המחויבות לדבר ה'. אברהם לא ידע שבסופו של דבר ה' באמת יבחר לו שה אחר. בהתאם לכך, מקום זה הוא "המקום אשר יבחר", וה' עתיד לבחור בסופו של דבר את המקום הזה כביטוי למחויבות לבחירת ה'.

של אברהם: הנכונות לקבל את בחירת ה' בכל מקרה, אך גם האמונה שהשאלה במי בדיוק יבחר ה' לקרבן עשויה להשתנות.

משום כך, אברהם עונה ליצחק בכנות, שאין הוא יודע מי באמת יהיה השה לעולה, והוא מותיר את הבחירה בידי ה'.

הרב בזק מעיר שהמילה 'לראות' במקרא משמעותה הרבה פעמים היא בחירה, ולא ראייה, כפי שניתן לראות מהפסוקים הבאים:

23. **בראשית מ"א, ל"ג:**

"וַעֲתָה יִרְאֶה פְּרֵעָה אִישׁ נְבוֹן וְחָכֵם וַיִּשְׁיִתְהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם"

24. **שמואל א' ט"ז, א':**

"וַלֵּךְ אֶשְׁלַחְךָ אֶל יִשְׂרָאֵל בֵּית הַלְחָמִי כִּי רְאִיתִי בְּבָנָיו לִי מְלֹךְ"

25. **שמואל א' ט"ז, י"ז:**

"וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל עַבְדֵּי רְאוּ נָא לִי אִישׁ מִיֵּטִיב לְנַגֵּן וְהִבִּיאֹתֶם אֵלָי"

העקדה

הדרמה מגיעה לשיאה כאשר מגיעים אברהם ויצחק אל המקום המיועד.

26. **בראשית כ"ב, ט:**

"וַיִּבְאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבְנוּ שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים"

התיאור כאן מתארך ומפרט בארבעה פעלים שונים את מעשיו של אברהם. פירוט פעלים אלו נראה כהמשך של מגמת הפעולה האיטית, על מנת שאולי ברגע האחרון יחול שינוי. האיטיות במעשיו של אברהם בולטת במיוחד על רקע הציווי לקרבן עולה בפרק א' ויקרא.

אברהם נצטווה להקריב את יצחק לעולה, ועל כן מצופה היה למצוא התאמה בין קרבן העולה בספר ויקרא לבין הקרבת יצחק. אולם, מהשוואה בין שתי הפרשיות נראה שאברהם משהה באופן מכוון את פעולותיו. בקרבן עולה סדר הדברים הוא כך.

27. **ויקרא א', ה'-ח':**

"(1) וְשָׂחַט אֶת בֶּן הַבְּקָר לִפְנֵי ה'...

(2) וְנָתַנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ

(3) וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ:

(4) וְעָרְכוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֵר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ"

כלומר, קודם שוחטים את הקרבן, לאחר מכן שמים אש על המזבח, עליה מניחים את העצים ושמים את חלקי הקרבן. לעומת תיאור זה, אברהם עורך את העצים על המזבח לפני שהוא שוחט. רק אז הוא עוקד את יצחק, מתוך מגמה לשוחטו דווקא על המזבח. בכך דוחה אברהם את השחיטה עד לקצה האפשרי.

ואני מבקש לסיים ברעיון משיחה של הרב עמיטל זצ"ל: הרב עמיטל עומד על כך שכפי שראינו לעיל, סיפור העקידה נפתח בקריאת הקב"ה לאברהם: "ויאמר אליו 'אברהם', ויאמר 'הנני!'", ומסתיים בקריאה כפולה דומה, כאשר מלאך ה' עוצר את אברהם מלעקוד את בנו יחידו: "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים, ויאמר: 'אברהם, אברהם', ויאמר 'הנני!'" ושואל הרב עמיטל זצ"ל מה פשר קריאות אלו?

37. ועונה הרב עמיטל:

בכל שליחות המוטלת על האדם, טמונה הסכנה של איבוד עצמיותו של השליח. לעיתים, משעה שקיבל על עצמו אדם שליחות אין הוא רואה עוד את עצמו כאישיות עצמאית אלא כנציג הכלל. במצב כזה אישיותו הפרטית הייחודית נמחקת והוא רואה את עצמו רק כנציג הציבור, ללא רגשות אנושיים המאפיינים אדם פרטי מן המניין. דוד המלך ע"ה אמר: "עשה חסד למשיחו, לדוד ולזרעו עד עולם", וביאר הרב חרל"פ שדוד הגיע למדרגה כזו שלא ראה עוד את עצמו כלל בתור אישיות פרטית, ולכן היה מסוגל לדבר על עצמו בגוף שלישי. דוד המלך ביטל את עצמו ביחס לכלל בצורה כ"כ מוחלטת עד שיכול היה לדבר על הרעיון של 'דוד', המבטא את המשיחיות, ולהתייחס אל עצמו כצופה מן הצד: "עשה חסד למשיחו, לדוד..."

אולם, לא כן רצון הקדוש ברוך הוא בציווי לאברהם. בשעה שמזמין הקב"ה את שליחו, אברהם, למעשה העקידה, הוא פותח וקורא לו בשמו - 'אברהם!'; קריאה זו היא כביכול ציווי של הקב"ה שבמעשה העקידה יתנהג אברהם כאברהם, ולא יאבד את אופיו ותכונותיו הפרטיות מחמת קבלת השליחות. מבצע השליחות שקוע דרך כלל ראשו ורובו במילוי המשימה המוטלת עליו, ומשום כך שוכח הוא את עצמו - מאבד את תחושותיו האישיות, מסיר מלבו את רגשותיו הטבעיים, האישיים, שאחד מהם הוא רגש האהבה של אב לבנו יחידו. הקב"ה, אין דעתו נוחה מכל אלה, והוא פוקד על אברהם לעמוד בניסיון העקידה בתור אדם פרטי, האוהב את בנו יחידו ואינו מעוניין במותו. קריאת הקב"ה 'אברהם' בציווי העקידה היא בעצם קריאה לאברהם 'חזור לעצמך, ואל תסתפק בהיותך נציג הציבור כולו'. יסוד זה הוא מכונן בהתגלות הקב"ה לאברהם, וכבר בגילוי הראשון של הקב"ה לאברהם הוא פוקד עליו "לך לך" - חזור לעצמך, לרגשותיך הטבעיים, לתחושותיך, למשפחתך; מתוך כל אלה, ורק מתוכן, "קח נא את בנו, את יחידך."

א"כ, אברהם הולך לבצע את המשימה שהוטלה עליו בתור אברהם, אביו של יצחק. כביכול, לאורך כל המסע להר המוריה מתמודד אברהם לא רק עם ציווי העקידה עצמו, אלא גם עם רגשותיו ה'אבהיים' כלפי בנו. ואכן,

כעת, מגיעה הקריאה השנייה של המלאך לאברהם. בעוד שהקריאה הראשונה נועדה בשביל לעצור את אברהם ולהודיע לו שהוא עמד בניסיון, הרי שהקריאה השנייה נועדה כדי לברך את אברהם מחדש. שוב, בפעם השלישית, חוזר הביטוי הכפול "ולא חשכת את בנו את יחידך", המביע את הניסיון הכפול שהיה בעקדה. הברכה עצמה מנוסחת כמידה כנגד מידה.

32. בראשית כ"ב ט"ז-י"ז:

"ויען אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יַחֲדָךְ. כִּי בָרַךְ אֲבִרְכְךָ וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם"

אברהם היה מוכן לוותר על בנו יחידו, וכשכר על כך ה' ירבה את זרעו.

עדיין ניתן לשאול, מה התחדש כאן שלא נאמר עד כה, שהרי הבטחות הזרע והברכה נאמרו כבר בפרשת לך לך ובברית המילה.

33. הרב אמנון בזק:

החידוש המרכזי כאן הוא בביטוי "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה'". ביטוי זה מבטא את הרעיון שמעתה לא מדובר בברית, התלויה בקיום משני הצדדים, אלא מדובר בשבועה שלא ניתנת לשינוי. כנגד מסירות נפשו המוחלטת של אברהם, הוא זוכה לשבועה מוחלטת ובלתי תלויה מכאן ועד עולם.

כעת, ניתן לשוב אל ההקבלה שבה פתחנו, בין עקדת יצחק לגירוש ישמעאל, המחדדת את ההבחנה שבין אברהם להגר.

בניגוד לאברהם, להגר הייתה דווקא הבטחה מפורשת מאת המלאך.

34. פרק ט"ז:

"הִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת זְרַעְךָ וְלֹא יִסְפָּר מֵרֵב" ושישמעאל,

"יְהִיֶּה פְּרָא אֲדָם יְדוּ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכָּן".

אולם, הגר במקום לשמור על תקווה כאברהם, היא פנתה לצד של יאוש מוחלט.

35. בראשית כ"א ט"ז:

"וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְגֵד הַרְחֵק מִמְטְחוֹ קִשְׁתָּ כִּי אָמְרָה אֶל אַרְבֵּה בְּמוֹת הַיָּלֵד וַתֵּשֶׁב מִנְגֵד וַתִּשָּׂא אֶת קֶלֶה וַתִּבְדֹּךְ" אל מול דמותה המיואשת, בולטת העובדה שדווקא ישמעאל היה זה שפנה בתפילה אל ה'.

36. בראשית כ"א י"ז:

"קוֹמִי שָׂאִי אֶת הַנֶּעֱר וְהִחַזְקִי אֶת יְדֶךָ בּוֹ"

כמסר, שבכל מקרה אסור היה לה לברוח מישמעאל, אלא הייתה צריכה להיות יחד איתו, כפי שאכן נהג אברהם בפרשת העקדה.

מהפסוקים משתמע שאברהם עומד במבחן זה. כאשר אברהם הולך בדרכו להר המוריה אין הוא עושה זאת מתוך אקסטזה דתית, שבה האדם מאבד את עצמיותו, אלא בשובה ונחת, מתוך הרהורים ומחשבות בני שלושה ימים. בסופו של דבר רק המלאך הוא העוצר בעדו, מונע ממנו מלשלוח יד בבנו, וקורא לו בקול גדול "אברהם, אברהם!". כפל קריאה זה נועד להזכיר לאברהם פעם נוספת שגם בציווי "אל תשלח ידך אל הנער" אין הוא נדרש לבטל את הרגשותיו ותחושותיו. אברהם נקרא שוב להיות 'אברהם', האב האוהב בעל הרגשות האנושיים-טבעיים, ועם 'אברהם' זה לנסות ולהגיע להשגים רוחניים ולמימוש הציווי האלוקי.